

Jan Elemans

Het Haargetouw

HET HAARGETOUW

Jan Elemans

Het Haargetouw

DE BEUK / AMSTERDAM

*La conscience que chacun de nous a su prendre
de soi devient, dans une sorte de projection, le
visage même que le monde lui montre*

Louis Lavelle

HOOIBOUW

In dit seizoen sla ik voor dag en dauw
de handen aan de zeis en vastberaden
leg ik het buigend gras aan brede zwaden,
de dag wordt heet en lang maar ik vertrouw

Bij tussenpozen aan het haargetouw
herwin ik kracht en hamer diep tevreden
mijn aandacht tot een uiterst scherpe snede,
staalhard en als de zomerhemel blauw

Het gras wordt achter mij in één dag grauw
en geurt naar hooi. In deze lage weiden
ben ik de man die haar in 't volst der tijden
met lang gerief mijn hoge oppers bouw

SMID

Al bij het eerste daglicht sta ik klaar
om met één slag het hele dorp te wekken
ik ben de smid, ik kan het ijzer rekken
en zetten naar mijn hand als golvend haar

Als een bezetene ga ik tekeer
en laat mijn moker op het aambeeld bokken
ik buig het staal gelijk de wind haar rokken
om 't enig beeld dat ik volmaakt beheer

Ik ben de smid, ik ken geen rust of duur
na jaren heb ik dan de slag te pakken
mijn smidsvlam springt omhoog uit dorre slakken
een brok dood staal zet mij in levend vuur

ZINGENDE ZICHT

Een boer gaat op en af. De regelmaat
van korte dagen bij het moeizaam zaaien,
van lange veel te korte nog bij 't maaien
maakt elke ochtend vroeg en avond laat

Maar 't vee van zijn verbeelding staat
iedere morgen bij het hek te loeien
en Pegasus graast rustig bij de koeien
tot hij zich opheft en zijn vleugels slaat

Dan stuift het felle dichtdier op en laat
zich door geen knecht meer knevelen of aaien
als nu de boer de strekel grijpt bij 't maaien
zingt luid de zicht die aan zijn knieën staat

ERFSTUK

Ik ben alleen in huis en hoor het kraken
van moeders eiken kast, het kabinet.
Achter die deuren lag haar bruijloftslaken
krult nog het handvest van haar strenge wet

Een man terwille zijn, werken, baren,
eenzaam blijven bij 't tijgen van de tijd
het gat der liefde stoppen met het garen
die dunne draad van man naar eeuwigheid

Ik ben alleen, de kast kraakt in haar naden
ik ben de erfgenaam van moeders goud
onaangeroerd nog ligt het in de laden,
om vee en veld werd de boerin getrouwd

PIJPSCHERF, OPGEWORPEN BIJ HET PLOEGEN

Ik zag hem plotseling blinken in de voor,
een pijpscherf opgeworpen bij het ploegen
door mij, de nazaat. Eén stond hier te zwoegen
tijden voor mij. Dit is zijn laatste spoor

Hij rookte bij het werk hij sloeg zijn vuur
aan deze akker gaf ook hij zijn dagen
zijn land zijn vee zijn vrouw heeft hij zien dragen
toen viel zijn pijp sloeg ook voor hem het uur

Een scherfje aarde, aardewerk, breekbaar:
de borsten van mijn vrouw zullen verdrogen
het licht breekt vroeg of laat ook in haar ogen
boven een dode korrel bloeit de aar

TINTELTON

Ze staat nog op de schouw, de tintelton
een glanzend erfstuk van het voorgeslacht
het ding is leeg en om de tijd gebracht
een standpunt dat reeds opa overwon

Maar in de schemer om 't gemeubelt heen
staat plots een langbegravene weer recht
hij neemt de tondeldoos, het staal, en dregt
in zijn kiel naar een broos pijpje van steen

Ik schrik en huiver voor het nabeeld van
mijn verre voorzaat en een hevig licht
vlaagt om zijn pijp en om zijn oud gezicht:
hij slaat het vuur dat ik niet maken kan

HERDERSHOND

Jij was. Je borsten werden zwaar en vol
jij gaf bevelen aan je vaders knechten
en zag de rammen om de ooien vechten
en dacht aan mij bij 't spinnen van de wol

Ik was. Een herder in het andere dal
weidend de drift der eigenste gedachten
ik hief de staf op tegen boze machten
en dacht aan jou. De wolf riep overal

Nu staan zon maan en sterren om ons stil:
wij zijn. De kudden gaan bijeen en wachten
en trekken verder, grazen, overnachten
al naar de herdershond van onze wil

VLINDER

Het kluwen zonder einde en begin
kwam met de dagen om mijn onrust strak
ik groeide maar bleef opgesloten in
mijn eigen omvang tot het spinsel brak

En nu ik aarzlend bijkom van de schrik
aan zoveel licht aan zoveel ruimte wen
bedrink ik mij aan het besef dat ik
geen larf maar een gevleugeld wezen ben

Zo word ik droog in de namiddagzon
het laatste ogenblik voor ik vertrek
en sidder nu ik boven mijn cocon
de witte vleugels voor de opvlucht strek

WINTERGRAAN

Van verre heugt mij nog haar zacht gelaat,
late oktoberzon, ademen, groeien . . .
dan sloeg de vorst mij in zijn witte boeien.
Hoe zwaar heeft hij mijn eerste groen geschaad

Ik denk en doe niet meer maar wacht en laat
de blinde krachten buiten mij betijen
leeg is de wereld, leeg zijn veld en weien,
de handen waar de vogelschrik mee staat

Ik draag de droefheid van 't ontsloten zaad
besneeuwd nu en bevlogen door de kraaien
toch zal de vorst zijn kracht er op verwaaien
tot zij opnieuw door deze velden gaat

DETENTIE

De bomen ruisen aan dit ogenblik
ik voel de lente buiten op me drukken
verbeten stappen, stilstaan, rukken
aan het rooster, een ingehouden snik

Een zwerver moet ik omgaan in dit hok
aan deze grauwe muur valt niet te wrikken
in de verwarmingsbuizen tijd en tikken
ineens het nabeeld van haar wijdeste rok

Brood op de tafel, water in de kruik.
Ik heb geen trek. Tot boven in de hoeken
spant haar afwezigheid. Ik kan niet vloeken
zolang ik nog haar donker geuren ruik

HOND

Men zegt je went aan alles op den duur
het leegst gezicht wordt ieder langzaam eigen
de stille avonden bij boek en vuur
voeren uiteindelijk tot bitter zwijgen

Maar 't stomste ding roept luid: jij hier? zij daar?
de kapstok kraakt: hoe kun je dit toch dragen?
de spiegel zoekt haar hoofd en donker haar
onder de spreij nog stelt het bed zijn vragen

Wel leg ik mij er als een hond bij neer
tracht mij zo weinig mogelijk te bewegen
maar ben helaas geen hond, ga toch tekeer,
ik heb geen staart om alles uit te vegen

GENADEBEELD

Waar is het eerste heldere geluid
die vreugdeschreeuw met niets meer te bedwingen?
Mag men wel straffeloos in verzen zingen?
De haan kraait voor als hij reeds achter ruit

De vlammen laten slechts een stille gloed
de moor moet vroeg of laat toch lager hangen
het hart leert langzaam minder te verlangen
en houdt het leven dagelijks meer tegoed

Zelfs het genadebeeld wordt droef en oud:
als kind bad ik om kinderlijke dingen
nu om een zoon die spelend zit te zingen
en uit mijn brokken nieuwe dromen bouwt

DWERG

Ik zoek het klein geluk in dit bestaan
aan al het andere ga ik voorbij
een krielhen och al legt ze dan een ei
bezwijkt onder een barneveldse haan

Ik zoek het klein geluk in dit bestaan
en jaag het hert niet met het hoog gewei
ik melk mijn vaarzen midden in de wei
en geloof in 't kalf eerst als ik het zie staan

Ik zoek het klein geluk in dit bestaan
maar als de zon daalt zie ik achter mij
mijn schaduw als een reus over de wei
zijn lange handen aan de hemel slaan

HET OUD VERBAND

Eens droeg ik klompen en ik had mijn taak:
de hoefslag volgen zonder iets te zeggen.
Ik zong niet. Tussen sloot en heggen
bleven de akkers van mijn heimwee braak

Toen trok ik schoenen aan en nam de wijk
om met mijn woord de wildernis te ploegen
en die werd boomgaard en de bomen droegen
zo werd ik dichter en de boer te rijk

Maar als ik droom droom ik nog van de streek
waar men de dingen als een toompje biggen
geordend drinkend aan de zeug ziet liggen
in 't oud verband dat ik bij dag verbreek

VOORVADER

Ik heb de wetsteen in het veld gehoord
ik ben het denken moe, het verzen schrijven
mijn handen staan naar hooi en witte rijven
geef mij uw zicht, ik zet uw arbeid voort

Op deze deel hebt gij uw vee gevoerd
en 't hooi omhoog gestoken in de ruiven
geef mij uw wan waaruit de blezen stuiven
en het geloof waarin men bouwt en boert

Geef mij een vrouw die omgaat aan de haard
en wat ik maai mij volgend bindt tot schoven
met haar kom ik de duisternis te boven
zij baart het kind, ik zet het hoog te paard

ZOON

Nu vloekt in mij de boer die eeuwen vocht
en in mij doorvecht voor een vrij bestaan
en klaagt de dichter dat hij niet vermocht
wat daar de zaaier doet van 't nieuwe graan

Zoals de man die ginds zijn akker egt
wens ik een hemel slechts over mij heen
en bomen om het huis, een buur, een knecht
een rustig hart en handen als van steen

Geen ijdele droom meer maar een nageslacht
een hoeve langs de dijk waarin ik woon
en zij mij telkens als ik thuiskom wacht
en blij herkent in 't spelen van haar zoon

NACHT

Dit is de nacht en het gezegend uur
waarin men niet meer vreest: ik ben verworpen
hoog gaan de torens op over de dorpen
weldadig welft het dak om stal en schuur

Haar glimlach is mijn donker denken voor:
er is geen dood en geen voor eeuwig derven
een schoon geheel glanst nu reeds uit de scherven
ook als we slapen gaat de hartslag door

In volle weelde ligt haar geurig haar
o tijd en eeuwigheid van bei haar armen
er is geen haat meer enkel nog erbarmen
naast haar droom ik de schoonste leugen waar

GEBED OM DE KINDERZEGEN

Gij zijt de moeder die het kind laat drinken
gij ziet mij niet gij zijt onbeeldbaar schoon
uw mantel valt zo wijd de parels blinken
bij 't kaarslicht zo verblindend in uw kroon

Van aandacht stroomt gij over bij dit drenken
ik zie u met uw kind en blijf alleen
kunt gij uw dochter dit geluk niet schenken?
O moeder sla uw mantel om mij heen!

En geef ook mij wat u eens is geschonken:
het moederschap, die parel uit uw kroon
een borst waaraan geleefd wordt en gedronken
het warm en zelf bewegen van een zoon

OP DE VRUCHTEN DER AARDE

Hoog fleuren van de bellefleuren
zwellend goud van de goudreinet
wat kan mij boertje nog gebeuren
nu mijn boomgaard zo staat bezet?

Mijn rooiers delven in de voren
het verse goud van de zeeuwse muis
mijn melksters dragen als nooit tevoren
in zilveren emmers de room naar huis

Op mijn akkers springen de vuren
als gouden tongen in de blauwe kou:
dankoffers voor de volle schuren
voor de zwellende schoot van mijn vrouw

SPINNEWIEL

Mijn vrouw zit aan de haard en zwijgt en spint
en onderhoudt het eeuwenoud bewegen
de handen aan de draad, het hoofd genegen
alleen met mij en 't ongeboren kind

De kleine borsten werden vol en rond
de heupen breed en breder van het dragen
de voeten in de vacht der laatste dagen
rijper dan ooit de appel van haar mond

Dan breekt de draad. Mijn vrouw zit overend
en ziet mij aan met nooit-geziene ogen:
de ongeborene heeft zich bewogen
ik heb zijn moeder in mijn vrouw herkend

ONTVOERING

De dag is om. Zij slaapt en ik ben moe
van 't jonge paard dat ik heb aangespannen
de regen ruist eentonig langs de pannen
mijn lijf wordt zwaar, het laat de ogen toe

Het springend dier gaf zich in schuim gewonnen
de buien zijn een balsem voor de wei
de oogst is binnen. Tussen haar en mij
beweegt het kind. Het is zijn reis begonnen

Nog ruist de regen. Buiten roept het vee
dan wordt de nacht in weerlicht fel doorschenen:
daar gaat het paard met wervelende benen
en voert ons kind dat juichend omziet mee

DICHTERZOON

Hem zo zien zitten doet de vader goed
een zoon uit eigen lendenen gesproten
volmaakt van vorm als in zijn vel gegoten
een dadaïst, een lied van vlees en bloed

En heimwee knaagt: o dat ik zelf zo zat
een godenjong in goddelijk niet-weten
alles noemend met zelf-gevonden kreten
tussen zijn beesten op zijn bakermat

Ja zing jij maar en brabbel en geniet
Noem jij je haan maar kraai! Jouw kromme praten
volgt nog de rechte weg, door ons verlaten,
slechts af en toe hervonden in een lied

ZWEEPSLAG

De ploeger die mij voorging, vader, zit
buiten de tijd terzij van zon en regen
na zoveelduizend voren toe en tegen
te zitten op de bank, de haren wit,

De handen op de stok, de dood gereed.
Hooft hij de timmerman de planken zagen?
de voeten komen die hem uit gaan dragen
naar 't lapje grond waarop geen boer meer zweet?

Aan mij liet hij de zorg voor zeug en zaad
heel zijn bijengefokt roodbont vermogen
maar daar zit al een vrouw mijn zoon te zogen
geen wonder dat een boer zijn paard soms slaat

HYMNE

Gij zijt van elke tijd, van alle landen
al van den aanvang af hebt gij bestaan:
Eva die de man uit Eden bande
en zo de aarde dieper deed verstaan

Rachel die ik als Jacob plots herkende
die verbijsterende ochtend bij de bron
moeder van Jozef, eind van de ellende
voor heel een volk onder een vreemde zon

Maria die ook mij, de dichter, in de
bergen van hoge eenzaamheid verscheen
Maria van het zand, de zee, de linde
ik zie de hemel door de aarde heen

HET LAATSTE WOORD

Ik vraag de liefde niet dat zij me spaart
en enkel maanlicht schenkt en volle rozen
ik heb gezien dat niet het eerste blozen
de laatste raadselen al openbaart

Ik vraag de liefde slechts dat zij me leert
tussen het zwart der regels door te lezen
tot in het wit en onbeschrijflijk wezen
waarop het heimwee van de dichter teert

Ik vraag de liefde om het laatste woord
uit jaren stilte zal het eens verrijzen
laat mij in eenzaamheid desnoods vergrijzen
maar niet sterven vóór ik het heb gehoord

